

РЕЦЕНЗІЇ

**РЕЦЕНЗІЯ
НА МОНОГРАФІЮ С. В. КОЧ
«ТРАНСКОРДОННЯ: ПРОСТІР СОЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ
І ПОЛІТИЧНОЇ ДІЇ»¹**

Кордони, рубежі, фронтири, лімітрофи, прикордонні простори і транскордонні системи завжди були предметом дослідження соціальних наук. Їх мобільність є проявом динаміки соціальних і політичних процесів, історичних трансформацій, геополітичних практик.

Дослідження транскордонних систем набуло особливої актуальності одночасно із глобалізацією, яка поставила під сумнів сучасне значення будь-яких кордонів. Починаючи з другої половини ХХ століття соціально-політична практика сформувала запит на дослідження транскордоння, яке є формою взаємодії декількох прикордонних регіонів, які розвиваються під впливом управління політичних центрів національних держав. Дослідницькі стратегії виявилися спрямовані переважно на аналіз економічних, соціально-культурних та політичних проблем прикордонних зон окремих держав і регіонів, ставлячи акцент на інтересах традиційних акторів та їх «життєвих просторах».

Процеси постмодерну викликали інтерес до регіоналізації, децентралізації, денационалізації, детериторіалізації політичних процесів. Постмодерна епоха інтерпретувала прикордоння як антагоніста етатистської системи, здатного на організацію власного соціального і політичного процесу в локальному просторі. Територіальному абсолютизму епохи модерна була протиставлена дислокальна мережева наднаціональна система соціально-політичних відносин. Автор зазначає, що сучасний стан розвитку політичних систем демонструє збереження ключових принципів і гравців модерної епохи, поряд із новими тенденціями в структурній трансформації системи взаємовідносин.

В рецензованій монографії, представлено обидва способи концептуалізації транскордоння. З одного боку, воно розглядається як контактна зона між декількома прикордоннями, в межах якої відбуваються соціально-політичні процеси, а традиційні і модерні актори формують локальні соціально-політичні практики. З іншого боку, транскордоння представлено як ментальна конструкція, що є результатом трансформації глобальних інтеграційних процесів і руйнації модерного явлення про тріаду «держави – нації – території».

Зазначаючи, що всі усталені прикордонні системи, орієнтовані на долання «прикордонних» характеристик, які унеможливають поступовий і передбачуваний розвиток, автор пояснює намагання зміни «типу» простору з боку локальних суб'єктів: трансформувати соціально-політичну структуру в формальну самостійну систему (автономію, державу...). Запобіганням таких процесів є механізми внутрішнього й зовнішнього позиціонування переваг регіональних структур з метою підвищення статусу регіону в державі і на рівні транскордонних структур.

Дослідження феноменальних характеристик транскордоння дозволяє автору визначити моделі соціальних відносин в практиках локальних груп в межах територіального простору, і виявити нові форми соціально-культурних зв'язків національного характеру поза просторами національних держав в умовах мережевих соціально-культурних систем, а також систематизувати соціально-політичні практики в межах наднаціонального транскордонного простору.

У монографії досліджуються чинники конвергенції та дивергенції регіональних структур (кліважування простору), які, за визначенням автора, впливають на формування сталих комплексів політичних уподобань, обумовлюють логіку електоральної поведінки, пояснюють специфіку ідентифікаційних стратегій полікультурності та транскультурності.

В рецензованій монографії представлено структурний аналіз територіальних просторів на західному прикордонні України і Східної Європи, які в силу геополітичних процесів стали місцем формування транскордонних соціально-політичних практик, локальних груп і мережевих систем, що виконують соціально-політичні функції поряд із традиційними для політичного простору акторами.

¹ Коч С. В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019.

Визначаючи соціальну природу локальності, як явища, що народжене життям «на кордоні», автор вказує, що локальні соціальні практики, норми і відношення, формують сталі уявлення про місце – «топос», яке впливає на самовизначення та ментальне існування локальних груп. Відтак, автор підкреслює ситуативність, автономність, суб'єктивність феномену «локальності», що формується при виборі практик взаємодії з різними межами (соціального, політичного і економічного характеру). Це не стільки «стабільні групи, скільки «стабільні практики» в межах певних темпоральних періодів. А така ситуативність та рухливість обумовлює неможливість застосування усталених соціальних практик і норм по відношенню до локальних просторів і груп, які уособлюють «локус».

Локальні групи прикордонних просторів і транскордонних систем постійно знаходяться під впливом практик зустрічної інтеграції з боку контактуючих геополітичних акторів і політичних центрів. Інтеграційні моделі, які пропонують або нав'язують прикордонним просторам обумовлюють транскордонні форми позиціонування культурної ідентичності як капсульної, дифузної, кризової або гібридної.

Безумовний інтерес представляє запропонований аналіз практик позиціонування ідентичності, які демонструють суб'єкти транскордонного простору з огляду на динаміку політичних процесів. Автор зазначає, що обрання моделі ідентифікаційної поведінки обумовлює напрямки трансформації простору, структури населення і способів руху інформації. Все це безумовно впливає на перебіг соціально-політичних процесів і набуття локальними спільнотами якостей суб'єктів політики, що проявляється в оформленні політичних партій локальної дії, оформлення дислокальних суспільних організацій, лобювання інтересів різних політичних центрів і створення транснаціональних системних мереж. Показовим є аналіз лобістських практик з боку мережевих соціокультурних діаспорних систем, які набуваючи рис політичних акторів, одночасно спираються на артикульовані програми і стратегії національного розвитку споріднених держав. В роботі ґрунтовно розглянуті такі практики на прикладі транснаціональних діаспор: угорської, румунської, болгарської, турецької, словацької, польської.

Окремий інтерес викликає цей аналіз з погляду на прикордонну ситуацію України, яка в межах державних кордонів стикається із транскордонними практиками локальних груп і сусідніх держав.

Автор визначає, що сформований «глокальний простір» транскордоння, демонструє множинну актуальних форм ідентифікацій, які відзеркалюють прагматичний підхід локальних груп Бессарабії, Воєводини, Добруджі, Закарпаття, Сікейського краю, Трансільванії та інших, до форм соціально-політичної організацій в умовах дисфункціональної і фрагментарної системи державного управління.

У полі зору Коч С. В. – функціонуючі моделі соціально-політичної комунікації і практики функціональної інституалізації локальних груп. Важливим, на наш погляд, в роботі є аналіз інституціональної «еластичності» сталих гібридних транскордонних просторів, що створює умови для подальшого визначення форм адміністративного управління і політичного контролю з боку політичних центрів національних держав.

В монографії розглядаються соціально-політичні особливості транскордонних просторів Східної Європи, які сформувалися під впливом політик національних держав щодо периферійних та прикордонних просторів. Досвід країн регіону в реалізації стратегій критичної геополітики представлений на прикладі політики Польщі, Угорщини, Болгарії, Туреччини, Чехії, Румунії, Молдови і України. Тут транскордонність предствлена як потенційний ресурс для національно-територіального розвитку.

Цілком аналіз організації соціально-політичних практик локальних груп, національних держав і інтеграційних систем в транскордонні дозволив Коч С.В. сформувати важливі для аналізу сучасних політичних процесів положення: про транскордонний простір як соціальний конструкт, що синтезує переосмислену історичну, соціально задану і доповнену реальність; про транскордоння яке детермінує ідентифікаційні стратегії і сприяє формуванню локальних спільнот, чий повсякденні практики формують соціальні локальні простори; про нову соціальну реальність, де простір вже не є об'єктивною даністю або передумовою діяльності політичних акторів, він набуває рис політичного інструменту під час реалізації соціальних практик локальних груп і геополітичних проєктів національних держав.

Отже, в монографії С.В.Коч запропоновано новий погляд на сучасну систему глобальної політичної взаємодії. Транскордонність представлена яка риса сучасної мультисуб'єктної світової системи, як результат кризи «консенсусної» політичної моделі, як

Представлене в монографії дослідження має практичне значення для прийняття рішень щодо організації регулювання соціокультурних процесів, меморіальних стратегій з точки зору національно-орієнтованого підходу та виходячи з логіки транснаціонального розвитку, не менш суттєве значення для забезпечення національного контролю за діаспоральними політиками та транснаціонального контролю за політикою щодо розвитку прикордонних просторів.

В цілому рецензована монографія Коч С.В. «Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії» значно розширює методологічні підходи щодо аналізу політичних просторів і політичних процесів. Дослідження представляє собою глибокий аналіз соціально-політичних процесів в транскордонних системах з урахуванням ролі і стратегії всіх суб'єктів взаємодії.

*Є. В. Перегуда – доктор політичних наук, професор,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

**РЕЦЕНЗІЯ
НА МОНОГРАФІЮ І.В.МАЦИШИНОЇ
«КОНСТРУЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ УКРАЇНИ»¹**

Сучасний політичний дискурс змінюється, що пов'язано зі змінами економічної, соціальної та політичної реальності. Актуалізація нових символів, як знаково-образних конструктів реальності, оновлюється прийомами, техніками та практиками комунікаційних дій. Українське суспільство сьогодні виявляється невідповідним до політичних дискусій тому, що не до кінця залучене у політичні дискурси і виробляє більше оціночні судження та критичне ставлення до влади, в той час як має бути діалог. Звідси сучасний офіційний політичний дискурс характеризується невідповідністю символів та дій, що більше схоже на імітацію політичних дій, ніж на нормотворчі процеси. Це вказує на те, що політична реальність не тільки розпадається на різноманітні ментальні світи, але вони стають конфліктуючими. Що стає фактом розвитку гібридної демократії, де сила та прихований вплив розчиняються у комунікаційному тренді офіційного політичного дискурсу як модель управління. Пошук дискурсивних стратегій національної ідентифікації у дискурсі влади, кореляція та наповнення їх актуальними нарративами відчувається у кожному розділі монографії. Від порівняльного аналізу політичних процесів, як контекстів офіційного дискурсу до вивчення символічних текстів як дискурсивних стратегій.

Авторка наголошує, що політичний режим як результат суспільного договору, є не тільки формою політичної системи, але й продуктом офіційного політичного дискурсу. Політичні процеси, як контексти, разом з символічними текстами, його структурують та наповнюють смислом. Звідси відкритість та закритість політичної системи стає наслідком щільності текстів, а мовні дії, як дискусійні практики, впливають на самоорганізацію самої системи. Такий системний підхід дозволяє розуміти політичний режим як символічний текст, який постійно підлягає переозначенню, що в цілому впливає й на переосмислення політичної реальності. Дослідження політичних процесів, які авторка маркерує як дискурсивні практики, виділяє внутрішні та зовнішні флуктації, які розхитують політичну систему. Некерована символічна інтервенція стає ознакою нездатності політичних інститутів контролювати смисли та призводить до зміни вектору системи. Система не тільки втрачає рівень самопрезентації себе скрізь символічне, але й настає розрив реальності, де деформується політичний дискурс. Така авторська модель відкриває новий напрям у дослідженні політичних процесів як конструювання політичної реальності на рівні синергетики.

На ґрунті політичної семантичної структури у монографії розглянута політична практика як інституційний дискурс та неінституційний дискурс на рівні протестів. Звідси офіційний дискурс та контр-дискурс стають викликами зміни реальності, як наслідок зіткнення смислів. Аналіз політичних текстів крізь призму трансляції ЗМК дозволяє побачити як активні, так і приховані групи, які є суб'єктами репрезентації символічних текстів у публічному просторі. Дискурс-аналіз надає можливість для політичного прогнозування та розробки методів аналізу політичних текстів, що зроблено авторкою.

¹ Мацишина І. В. Конструювання політичної реальності України: монографія. Вінниця, 2019.